

Bozkırın Bilgesi Olcas Süleymanov* *The Wise of the Steppe Olcas Suleimanov*

Ekrem AYAN

Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, eayan@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7967-6481

Cemre Sena YILDIZ

Doktora Öğrencisi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, cemresenayildiz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3874-5193

Özet

Edebiyat, siyaset ve diplomasi alanlarında Kazakistan'a büyük katkılar sağlamış önemli bir halk figürü olan Olcas Süleymanov 20. yüzyılın ilk yarısında dünyaya gelmiş bir Kazak aydınıdır. Üniversitede Jeoloji bölümünü okumuş ancak yazdığı şiirleri ve hikâyeleri ile edebiyat alanında da çok önemli bir yere sahip olmuştur. Olcas Süleymanov, sosyal ve politik meselelere de değinerek Kazak coğrafyasında gerçekleştirilen nükleer denemelere karşı önemli faaliyetlerde bulunur. Kazakistan topraklarında nükleer testlerin yasaklanması çağrısında bulunarak eserler vermeye başlar. Başlangıçta bir karşılık bulmayan bu çağrı, Süleymanov'un edebiyat alanının yanında politika alanında da ekili olmaya başlamasıyla birlikte tekrarlanır ve asıl görevi nükleer silah testlerine yasak getirmek olan Nevada-Semipalatinsk örgütünün kurulmasını sağlar. İgor Destanı Rusların en önemli kültür hazinelerinden birisidir. Türk ve Slav kültürlerinin karşılıklı etkilenmesinin özel bir örneğidir. İgor Destanındaki Türkçe kelimelerin sayısının çokluğundan hareketle Olcas Süleymanov, Az i Ya adlı eserini yazmıştır.

Anahtar kelimeler: *Olcas Süleymanov, Az i Ya, Nevada-Semey, İgor Destanı, İnsanoğluna Eğil Dünya*

Abstract

Olcas Suleimenov, an important public figure who made significant contributions to literature, politics, and diplomacy in Kazakhstan, is a Kazakh intellectual born in the first half of the 20th century. He studied Geology at university but also had a significant place in the field of literature with his poems and stories. Suleimenov also engaged in social and political issues and carried out important activities against the nuclear tests conducted in the Kazakh region. He began to produce works calling for the ban of nuclear testing in Kazakhstan, which initially went unanswered. However, as Suleimenov also became involved in politics, the call was repeated and he was instrumental in establishing the Nevada-Semipalatinsk organization, whose main mission was to ban nuclear weapon tests. The Igor Tale is one of the most important cultural treasures of the Russians and is a special

*Bu çalışma Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı'nda hazırlanmış Ulusal Tez Merkezi'nde 682036 Tez numarası ile yer alan "Olca Süleymanov (Hayatı-Edebi Kişiliği-Diplomasisi)" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

example of the mutual influence of Turkish and Slavic cultures. Based on the large number of Turkish words in the Igor Tale, Olcas Suleimenov wrote his work called "Az i Ya".

Keywords: *Olcas Suleimenov, Az i Ya, Nevada-Semey, Igor Tale, Bend Down to the World*

Olcas Süleymanov Türk dünyasının ileri gelen isimlerinden biridir. Oljas Süleymanov'un milliyetçi yönünün, fikirlerinin ve şiirlerinin günümüz gençliği tarafından okunması ve anlaşılması gerekmektedir.

Bağımsız Türk devletleri arasındaki iletişimin günden güne artması ve bağların her geçen gün daha da kuvvetlenmesi, öğrencileri de daha büyük bir azimle çalışmaya ve bu birlikteliğe katkıda bulunmaya sevk etmiştir. Bu bağlamda Olcas Süleymanov'un Türkiye Türklerine tanıtılması çalışmanın ana amacı olmuştur.

Olcas Süleymanov çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. Şairliğinin yanında dilbilim araştırmaları, kültürel birikimi, kaleminin gücü, siyasi başarıları ve üstün cesareti onun sıvırlan özelliklerinin sadece birkaçıdır. Tüm bu özelliklerin tek bir bünyede toplanması kolay rastlanırl bir durum değildir.

"İnsanoğluna Eğil Yeryüzü!" isimli şiiriyle Oljas Süleymanov 60'lı yıllara damga vurmuştur. Ancak baskının büyük artış gösterdiği 70'li yıllarda Az i Ya adlı eseriyle rejimin kısılcasına takılmıştır. Tehdit ve sindirme politikalarına rağmen eserini onuruyla savunmuş ve böylece şöhreti her geçen gün katlanarak büyümüştür. Söylediği her söz, arkasında durduğu her ideoloji büyük olayları ve kargaşayı beraberinde getirmiştir.

Tarihe tutkun olduğunu defalarca dile getirmiştir. Tutkusu ve acıları sanat hayatının her döneminde şiirlerine konu olmuştur. Öz babasının vefatı da sanat hayatını şekillendiren etkenlerden biridir. Olcas Süleymanov şiirlerini Rusça yazmıştır ancak tepeden tırnağa milliyetçi bir ruh taşıdığından dolayı Kazak kültürü, Kazak kimliği, bozkır hayatı sanat hayatının her döneminde şiirlerinin asıl konusu olmuştur. Şiirlerindeki coşkun ifadeler, dizginlenemeyen ruh halinin satırlardaki tezahürüdür. Eserlerini Rusça yazması ile Kazak edebiyatının ilk kez Rusça işlenmeye başlamasına öncülük etmiştir. Milletler arasındaki yakınlığın kurulması işte bu şiirlerle gerçekleşmiştir.

Ülkesini İtalya'da, Roma'da ve Malta'da temsil etmiş, dostane ilişkilerin kapılarını aralamıştır. "Dünya insanı" olduğunu her alanda göstermiştir.

Olcas Süleymanov'un Hayatı

1917 Bolşevik İhtilali ile Kazakistan Sovyetler Birliği hâkimiyetine girmiştir ve bu süreç bağımsızlığın ilan edildiği 1991 yılına kadar devam etmiştir. Kazak edebiyatı uzun yıllar boyunca baskı altında kalmış, yazar ve şairler eserlerini resmî ideolojinin yönergeleri doğrultusunda icra etmek durumunda kalmıştır. Edebiyat, ideolojinin propaganda aracı olmuştur. Millî değerler üzerinde büyük baskı kurulmuştur. İdeolojiye karşı çıkmak şöyle dursun, eleştiri yapmak bile

büyük cezaları beraberinde getirmiştir. Başkaldırı ihtimaline karşı, icra edilen her eser detaylıca incelenmiştir. İstenmeyen ifadelerin bulunduğu eserler yok edilmiştir ve eser sahipleri soruşturmalardan geçmiştir. Dönemin aydınları hapis, sürgün, idam gibi ağır cezalara maruz kalmıştır. Özellikle 1937-1938 yılları “aydın kıyımı dönemi” olarak hafızalara yerleşmiştir. En kanlı dönem bu yıllarda yaşanmıştır. Türk toplulukları içinde halk düşmanı ilan edilen binlerce aydın bu dönemin kurbanı olmuş, öldürülmüştür. İsimlerini anmak dahi yasaklanmıştır. Olcas Süleymanov böyle bir ortamda dünyaya gelmiştir.

Olcas Süleymanov 18 Mayıs 1936 tarihinde Kazakistan’ın Almatı şehrinde dünyaya gelmiştir. Kendisi atalarının binlerce yıllık tarihine göbekten bağlıdır. Babası Ömer Bey Kızılordu süvari subayı olup hayatının büyük bir bölümünü sürgünde geçirmiş ve Olcas henüz doğmadan birkaç gün önce babası bir çatışmada ölmüştür. Olcas, babasının ölümünden birkaç gün önce dünyaya gelmiştir (Şimşir, 2020, s. 19).

Olcas Süleymanov ilk eğitimini Rus okulunda almıştır. Daha sonra Almatı Üniversitesinde Jeoloji okumuştur ve bu bilim alanı Olcas Süleymanov üzerinde derin bir iz bırakmıştır. Bir süre jeolog olarak çalışmış, bir yandan da gazete ve dergilerde hikâyeler yayımlatmıştır (Robel, 2017, s. 243).

1958 yılında henüz 23 yaşındayken Olcas Süleymanov Gorki Edebiyat Enstitüsü Kazakça-Rusça edebî çeviri şubesine girmiştir. (Şimşir, 2020, s. 20). 13 Haziran 1959 tarihinde Literaturnaya Gazeta’da Olcas Süleymanov’un şiirlerinden seçmeler, Leonid Martinov’un takdimiyle yayımlanmıştır. Bu, genç şairin Moskova basınındaki ilk imzasıdır (Kanapyanov, 2017, s. 220). Leonid Martinov, tanıtım yazısında Olcas Süleymanov’u “harika bir şair” olarak nitelemiştir (Kosenko, 2017, s. 59). O yıllarda Literaturnaya Gazeta’da “Yolunuz Açık Olsun” isimli bir sayfa vardır. Yine aşağı yukarı aynı dönemde Muhtar Avezov aynı sayfada Cengiz Aytmatov’u ilk kez okurlara tanıtmıştır (Şaşkova, 2017, s. 452-453).

Kazakhstanskaya Pravda gazetesinin edebiyat sayfasında çalışmaya başlayan Oljas Süleymanov’dan gazetenin genel yayın yönetmeni Fyodor Boyarski 12 Nisan 1961 tarihinde insanoğlunun ilk defa uzaya fırlatılacağını ve bu büyük gün ile ilgili olarak şiir yazmasını rica eder. Olcas Süleymanov bu ricanın üzerine *Adamğa Tabın, Jer, Endi!* “İnsanoğluna Eğil Yeryüzü!” isimli şiirini kaleme almıştır. Bu şiir ile Olcas destanı tüm Sovyetler Birliği’nde yazılmıştır. Muhtemelen bu başarı Olcas Süleymanov’un gazetede 1984 yılına kadar çalışmasına da vesile olmuştur (Şimşir, 2020, s. 22-23).

Oljas, bu şiirini uzaya ilk çıkan kozmonot unvanına sahip olan Yuri Gagarin’e ithaf etmiş ve bu uzay keşfini İkinci Büyük Çağ’ın başlangıcı olarak ifade etmiştir. Bu şiirle Oljas, ülkeler arasındaki sınırların silindiğini ve insanların kendilerini tek bir ulus gibi hissetmesi gerektiğini düşündürmüştür.

Olcas Süleymanov henüz 25 yaşınaz basmadan “İnsanoğluna Eğil Yeryüzü!” isimli destanını yayımlamış ve bu destan 12 Nisan 1961 günü uçaktan Almatı sokaklarına atılmıştır. Gezegemimizin ilk astronotu Yuri Gagarin’in uzaya gidişinin 45. yılı kutlamalarında aynı destan tekrar okunmuştur (Nazarbayev, 2017, s. 11). Olcas Süleymanov Sovyetler Birliği çapında şöhreti yakalamıştır. Radyo ve televizyonlarda okunmuştur. Bu eser ile Kazakistan Komsomol Teşkilatının ödülünü almıştır (Şimşir, 2020, s. 23).

Oljas Süleymanov’un daha önce basımı durdurulmuş olan ‘Argımak Atları’ adlı eseri tekrar basılmış ve üniversitesi tarafından kaydının yenilenmesine izin verilmiştir (Karpuz, 2020, s. 2). Enstitü rektöründen kabul mektubu almış ve “*Dönerim, fakat öğretim görevlisi olarak,*” (Süleymanov, 2016 Mart, s. 39) cevabını vermiştir.

İlk şiir kitabı 1961 yılında basılan Oljas Süleymanov’un diğer eserleri destanlar, filoloji ve tarih konulu deneme yazıları, film senaryoları ve düzyazıları yayımlanmaya başlamıştır (Robel, 2017, s. 243).

Senaryosunu Oljas Süleymanov’un yazdığı “Atameken” filmi Frankfurt Uluslararası Sinema Festivalinde ve Duşanbe’de gerçekleştirilen Orta Asya devletlerinin Sinema Festivalinde ödüle layık görülmüştür. Eserin başrolünde yer alan E. Omırzakov, oyunculuğu ile Kazakistan devlet ödülünü almıştır (Güngör, 2021, 24 Nisan). Aynı zamanda “Mahambet” adlı sanat filminin senaryosu da Olcas Süleymanov’a aittir. Bu iki film Millî Sinema Hazinesine girmiştir (Musayev, 2017, s. 93).

1970 yılında, Almatı şehrinin 50 kilometre yakınındaki Esik harabelerinde yapılan kazılar neticesinde (Oraltay, 1971, s. 303), üzerinde iki satırlık yazı olan bir tas bulunmuştur. Bu yazıt “Altın Elbiseli Adam Yazıtı” veya “Esik Yazıtı” olarak tarihe geçmiştir (Ercilasun, 2017, s. 7). Bu gümüş kabın dibinde 26 harf vardır (Oraltay, 1971, s. 304). Bu kabın içindeki yazı ile ilgili ilk okuma denemesi Olcas Süleymanov’a aittir (Ercilasun, 2017, s. 7). Olcas Süleymanov 25 Eylül 1970 tarihinde Kazak Edebiyatı gazetesinin birinci sayfasında “Yedi Suvun Köhne Yazıları” başlığı ile yazdığı makalede bu harflere dikkati çekmiştir (Oraltay, 1971, s. 304).

Oljas Süleymanov, 1977 yılında Kazakistan Satranç Federasyonu Başkanı olmuş ve bu görevde 18 yıl kalmıştır (Şimşir, 2020, s. 30). 1981-1983 yılları arasında ise Oljas, Kazak Sinemacılık Devlet Komitesinin başkanlığı yapmıştır (Kardeş Kalemler, 2016, s. 33). Ardından tekrar Yazarlar Birliği’ne, bu kez Birinci Sekreter (Başkan) olarak dönmüştür (Şaşkova, 2017, s. 459). 1983-1991 yılları arasında Kazakistan Yazarlar Birliğinin Başkanı olarak görev yapmıştır (Kardeş Kalemler, 2016, s. 33).

Olcas Süleymanov’un 15 senelik araştırmalarının sonucu olarak 1975 yılında “Az i Ya” kitabı yayımlanmıştır. “İgorev Ordusu Hakkında Söyleşi” ile

“Şumername” bölümlerini oluşturan eserin tarihsel yapısı komünist partisinin fikrî oluşumu üzerine balyoz gibi inmiştir. Doğal olarak bu eserin neticesinde ideolojik baskılar ve algılar oluşturulmuştur. 1976 yılında şair hükümet tarafından cezalandırılmış, kitabının tüm cumhuriyetlerde yayımlanması yasaklanmıştır. Fakat her yasaklanan şeyin bir nevi reklama dönüştüğünü biliriz. Dolayısıyla bu eser elli kat daha pahalı fiyatla Moskova'nın kara borsada satılarak halka yine ulaşmış ve muntazam ilgi toplamıştır (Nazarbayev, 2016, s. 36).

1984 yılından itibaren Olcas Süleymanov SSCB Yüksek Konsey delegesidir. Olcas Süleymanov, politikacılığının şiirlerinin önemini artıracığı düşüncesi ile hareket etmemiş, böyle bir şeye ihtiyaç da duymamıştır (Şimşir, 2020, s. 31). 1993 yılında Olcas Süleymanov bunu;

Her ne iş yaparsam yapayım, öncelikle bir şairim. Fakat şairlik bir meslek değil, bir ruh halidir. Hayatım boyunca terazinin gözleri arasında dengenin bozulduğu, daha açık ifade etmek gerekirse, adaletin kaybolduğu durumlara ve yerlere müdahale etmek istemişimdir. Halkıma kalemimle daha iyi hizmet edebilirim. Fakat bunun için barış ve huzur içinde bir ülkede yaşamak gerekir. Beni çalışma masamdan ayıran tüm mesaimin nedeni işte bundan ibarettir. Şairlerin politika ve ekonomiyle de ilgilenmeleri gerekmektedir. Çünkü söz konusu olan yalnızca edebiyatın kaderi değil hem de okurlarının kaderidir. Daha açık ifadeyle, halkının kaderidir (Kurmanbayev, 2017, s. 426-427) şeklinde ifade etmiştir.

1991 yılında uzun yıllardır milletvekili olmanın verdiği tecrübeye de dayanarak, Nazarbayev'in kuruluşuna yakın destek verdiği Kazakistan Halk Kongresi Partisini (Alkan, 2011, s. 43) kurmuştur. Kısa sürede başarıyı yakalamış, otuz civarında milletvekiline de sahip olmuştur. Bu tür hareketler Olcas Süleymanov'un halk katındaki değerini ve onun önderlik yeteneğini göstermektedir. Sabit Dosanov bu durumu netleştirmek maksadı ile şu cümleleri kaleme almıştır:

“Bilgece bir söze göre, ‘Bir ülkeyi yalnızca o ülkenin gerçek evlatları yükseltir.’ Yurt dışına çıktığınızda ya da yurt içinde başka halklardan insanlarla karşılaştığınızda, öncelikle sizin halkın dünya çapında ün kazanmış en iyi evlatlarını hatırlamaktadırlar. İşte bu şekilde hatırlananlardan birisi de şüphesiz ki, Olcas Süleymanov’dur” (Şimşir, 2020, s. 35).

Oljas Süleymanov 1994 yılında Kazakistan Meclisinde Komite Başkanlığını ve 1995 yılından itibaren Kazakistan'ın İtalya, Yunanistan ve Malta büyükelçilik görevlerini yapmıştır (Kardeş Kalemler, 2016, s. 33). Olcas Süleymanov 1995 yılında Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev tarafından Kazakistan Cumhuriyetinin ilk olağanüstü ve tam yetkili büyükelçisi olarak İtalya'ya görevlendirilmiş ve Süleymanov, Roma'daki çalışmalarının sürdüğü altı yıl boyunca Kazakistan ve İtalya arasında sıcak ve dostane ilişkiler kurmuştur (Şimşir, 2020, s. 36).

Kazakistan Yazarlar Birliğinin Onursal Başkanı (1992), Kazakistan Pen Club Üyesi (1993), “Yeşil Hac” Uluslararası Ekoloji Teşkilatı Mütevelli Heyet Üyesi (1993), UNESCO Genel Konferansının Rusofon Grup Başkanı (2001), Azerbaycan Yazarlar Birliği Üyesi (2006) olmuştur (Kardeş Kalemler, 2016, s. 33).

Eski SSCB, Kazakistan, Türkiye, Azerbaycan, Çeçenistan gibi ülkelerin edebiyat ödülleri sahibidir (Kardeş Kalemler, 2016, s. 33). Olcas Süleymanov aynı zamanda Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Devlet Ödülünün, Abay Ödülünün de sahibi olmuştur (Şimşir, 2020, s. 76). Türk dünyasına hizmetlerinin neticesinde TÜRKSOY Özel Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

2001’den itibaren UNESCO Kazakistan Daimî Temsilcisi olmuştur (Kardeş Kalemler, 2016, s. 33).

Az i Ya

Olcas Süleymanov “Az i Ya” eserini 1975 yılında kaleme almıştır. Eserin ilk bölümünde, 12. yüzyıla ait olan Rusların değerli hazinesi İgor Destanı’nda tespit ettiği Türk diline ait kelimeleri açıklamış, eserdeki Türk tesirini ispatlayarak resmî ideolojiyi sarsmıştır. Olcas Süleymanov için Az i Ya eseri bir dönüm noktası olmuştur ve bu eserle Sovyetler Birliğinden büyük tepki almış, böylece hem Sovyetler Birliğinde hem de Türk dünyasında tanınmıştır.

1975 yılında yayımlanan Az i Ya adlı eser, Olcas Süleymanov’un 15 yıllık çalışmasının neticesidir. Eser Komünist partisinin fikrî temelleri üzerine yıkıcı tesir yapmıştır. Bunun neticesinde Sovyet yönetimi tarafından Süleymanov’a ideolojik baskılar yapılırken eserine de basım yasağı getirilmiştir. Eserin yasaklanması ayrıca ilgi uyandırmış ve bütün Türk halkları üzerinde de merak uyandırmış ve okunma oranı iyice artmıştır.

Eserin temellerini esasen Edebiyat Enstitüsünde okumak için Moskova’ya gittiğinde atmıştır. Profesör Sidelnikov kendisine “Rus Edebiyatında Türkizm” konulu bir dönem ödevi vermiştir. Bu ödev sonrası Lenin Kütüphanesine gidip, katalog taramaya başlamıştır (Şimşir, 2020, s. 87). Böylece Az i Ya adlı eserin ilk çalışmaları da bu günlerde başlamış Rusçadaki Türkçe kelimeler üzerine yapılan bu çalışma daha sonra Rusların, övgüyle bahsettikleri ve temellerini dayandırdıkları, İgor destanına olan inancı da zayıflatmıştır.

Türkçenin Rusça üzerindeki etkisinin bir göstergesi olan İgor destanında Türkçe kelimelerin sayısı, büyük bir sözlük oluşturacak nitelikte olduğunu gören Rus bilim adamları İgor destanı ve Türkçe ile Rusçanın ilişkisi üzerine çalışmaya başlamışlardır (Yasin, 2018, s. 103).

Az i Ya’nın en dikkat çeken bölümlerinden birisi olan “İgor Destanı Hakkında Söyleşi”, eserin birinci kısmını oluşturmaktadır. Türk halkları arasında büyük yankılar uyandıran bu bölümdeki bilgiler aynı zamanda Mustafa Cemiloglu’nun, Cengiz Aytmatov’un, Ebulfez Elçibey ve Muhammed Salih’in

söyledikleri ile örtüşmekte ve karşılığını bulmaktadır (Türkmen ve Veliyev, 1992, s. 9-10). Böylece Olcas Süleymanov'un Az i Ya adlı eseri, Türk dünyasının her coğrafyasından dillendirilen düşüncelerin ve fikirlerin sesi olmuştur.

Olcas Süleymanov ilk bölümde Rusya'nın resmi tarih öğretisini ve dilbilimini de ele almıştır. Rusya imparatorluğunun birer sömürgeye dönüştürdüğü Türk yurtlarının tarihi ve dili resmî öğretilerde küçük gösterilmektedir. Olcas Süleymanov Türk tarihi ve lehçelerini bilmenin İgor Alayı Destanı'nın karanlık noktalarının anlaşılması açısından önemini kanıtlamaktadır (Şimşir, 2020, s. 98). Olcas Süleymanov Rusça'yı çok iyi bildiği için eserlerini Rusça yazmıştır. Bu sebeple Rusçada yer alan Türk dili kökenli kelimeleri teşhis etmekte zorlanmamıştır.

Olcas Süleymanov'un Az i Ya adlı eseriyle vurgulamaya çalıştığı esas husus ise Rusların çok önem verdiği ve Rus edebiyatının başlangıcını oluşturan İgor Destanının eski Türkçeyi iyi bilen biri tarafından yazıldığı meselesidir. Durum böyle olunca Rus edebiyatının temelleri ya Türkçeyi iyi bilen bir Rus yazar tarafından ya da Rusçayı çok iyi bilen bir Türk tarafından atıldığı fikri oluşmaktadır.

İgor Alayı Destanı'ndaki pek çok karanlık noktayı Olcas Süleymanov'dan önce kimse tam anlamıyla açıklayamamıştır. Olcas Süleymanov ise bu meseleleri kolaylıkla çözmüştür (Şimşir, 2020, s. 103). Eserin ikinci kısmı da çok önemlidir. Bu kısımda Sümer ve Türk dilinin kök birliği iddia edilmez; ancak kültürel paralelliklerin de tesadüf olmadığı ortaya konur. Türk medeniyetinin Sümer medeniyetinin varisi olduğunu, vokabüler tablolarıyla ispata çalışır (Türkmen ve Veliyev, 1992, s. 10).

Olcas Süleymanov dil etkileşimleriyle ilgili düşüncelerini Tarih Öncesi Türkler adlı kitabında "*Dil inanılmaz derecede muhafazakâr bir sistemdir. Olgunluğunda dışarıdan yeni bir şeyler alıp kabullenmesi için hayli uzunca bir süre başkalarıyla iletişimde bulunması gerekir,*" (Süleymanov, 2016, s. 17) şeklinde ifade etmiştir. Dolayısıyla Sümer ve Türk dilleri arasında bir bağlantı olduğu görüşüne sonuna kadar inanmaktadır.

Sümerce ve Türkçe kelimeler arasındaki tesadüfi olmayan benzerliklerin listesini çıkarmıştır. Bu çalışmasında altmış kelime üstünde durmuştur ve bu çalışmasına *Şumer Leksikasin Türki Leksikasimen Salıstıruvdıñ Qısqaşa Kestesi* "Sümer ve Türk Sözlüğünün Kısa Mukayeseli Cetveli" adını vermiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde işaretlerin ve mitlerin Avrasya coğrafyasındaki hareketlerine ve bunların anlamının çözülmesine dair etütler de yer almıştır (Şimşir, 2020, s. 98).

Olcas Süleymanov'un Az i Ya eseri Kazak halkının hafızasını geri getiren eserlerden biri olmuştur. Daha önce herhangi bir edebiyat araştırmasının böylesi bir coşkuyla okunmadığını da belirtmek şarttır. Yüz bin tirajla basılan ilk baskı

göz açıp kapayacak sürede tükenmiştir. Üzerinde satış fiyatı 74 kapık (Rublenin yüzde biri değerindeki para, kuruş) olan kitap karaborsada yüz, hatta bin katı fiyata satılmıştır. Bakü’de bu kitap için “Moskviç” marka bir otomobil vermeye hazır olduğunu belirten bir gazete ilanı dahi görülmüştür (Şimşir, 2020, s. 91).

Moskova bilginleri, şairin “halk düşmanı” olarak görülmesi ve hatta vurulması gerektiğini savunarak kitabı tartışmışlardır. Dinmuhammet Kunayev’in müdahalesi sayesinde, şair “ölümden” kurtulmuştur. Kitabı alıp Brejnev’e göstererek içinde milliyetçilik izi olmadığını kanıtlamıştır (Keleşlikülü, 2021, 30 Mart).

Genel Sekreter’in son sözü şu olmuştur: “*Kitapta öyle söylendiği gibi şeyler yok, kendiniz karar verin.*” Sonuçta her şey Komünist Parti Merkez Komitesinin kınama kararıyla hallolmuştur. Fakat o dönemde böyle bir karar da küçük bir dert değildir (Şaşkova, 2017, s. 457).

1975 yılında Komünist Partinin almış olduğu kararla dağıtım aşamasında olan eser yasaklanmıştır. Yasak sadece Sovyetler Birliği ile sınırlı kalmayıp kitabın başka dillere çevrilerek yurt dışında yayımlanmasına da yasak getirilmiştir. Olcas Süleymanov, Sovyet idarecilerini asıl kızdıran olayın “eski Rus şaheserine Rus olmayan bir araştırmacının yorum getirmesi” olduğunu söylemiştir (Yıldırım, 2018, s. 297).

1986 yılında Problem Kommunizma dergisinin verdiği bilgiye göre, Az i Ya demokratik reformlar öncesinde Sovyet toplumunda fikrî perestroykayı hazırlayan beş kitaptan bir tanesidir (Şimşir, 2020, s. 93). S. Kuttıkadam’ın düşüncesi de şu yöndedir: “*Kazakistan’ın bağımsızlığını hazırlayan isimler olmuş mudur? Çok değil, fakat böyleleri yine de vardı. Şu da şüphesizdir ki bağımsızlığımızın manevi öncülerinden bir tanesi Az i Ya yazarıdır*” (Kuttıkadam, 2017, s. 444).

Olcas Süleymanov gerçek bir Türk milliyetçisidir ve Türk dünyasının zaman, zemin ve kültür bakımından bölünmüşlüğüne ıstırapıyla dopdoludur. Bu ıstırapla her türlü tehlikeyi göğüsleyerek bu eserini yazmış ve yiğitçe neşretmiştir (Yazgan, 1992, s. 5-6).

Olcas Süleymanov’un Edebî Kişiliği

Genç bir at ver,

Kanım kaynıyor,

Geçeyim manzaralardan,

Şehirlerden ve bozkırlardan...

Olcas Süleymanov’un şairliği ile ilgili değinilmesi gereken en önemli konu hiç şüphesiz şiirlerindeki millî motiflerdir. Olcas Süleymanov şiirlerini Rusça yazmıştır ancak Kazak kültürü, Kazak kimliği, bozkır hayatı sanat hayatının her döneminde şiirlerinin ana izleği olmuştur.

Olcas Süleymanov Kazak halkının acılarını, kaygılarını derinden tanıyan bir şairdir. Nitekim öz babasının ölümü ve ölümüyle ilgili olarak hiçbir haber alamaması sürekli aklını kurcalamıştır. Bu durum yazarın sanat hayatını şekillendiren etkenlerden biri olmuştur.

Olcas Süleymanov'un epik şiirlerinin sayısı, lirik şiirlerine göre çok daha fazladır. Eleştirmen ve edebiyat bilimci Viktor Badikov, "*Olcas Süleymanov'un yalnızca lirik parçalardan oluşan 'huzurlu' bir kitabı hiç olmadı,*" (Badikov, 2017, s. 151) ifadesi ile bunu ortaya koymuştur.

Sözü edilen "millilik" kavramı, şairin pek çok şiirinde sivrilmiş bir özellik olarak göze çarpmaktadır. Şiirlerinde memleket manzaraları görülür. Nal sesleri, at arabalarının gıcırtiları, rüzgârın uğultuları duyulur. Bozkırların genişliği görülür. Vadilerin ardındaki nehirleri, madenleri, çölleri ve sahilleri şiirlerinde uzun uzun anlatmıştır. Doğuya özgü millî sembolleri şiirlerinde ustalıkla işlediği görülmektedir.

Moskova'da Ekim adlı şiirinde "*Yağmur duruyor, Damlalar birer nal sesi*" diyerek yağmur sesini nal seslerine benzetmiştir.

Kazakistan kültürünü en açık şekilde yansıttığı şiirlerinden biri, "Kız Kuvuv" (Kız Kovalama) isimli şiiridir. "Yakala" Kazakistan'da bir halk oyunudur. Atla giden kıızı yakalayan genç, kıızı öpme hakkı kazanır (Süleymanov, 2016, s. 57).

Olcas Süleymanov'un şiirlerinde Kazak kültüründen esintiler görmekle beraber, pek çok bilgi edinme şansı da bulunur. Örneğin "Çölde Gece" isimli şiirinde seksevil (kurak ve çöl ikliminde yetişen ve özellikle şaşlık pişirmek için kullanılır) adlı bir çalından söz etmektedir. Başka bir şiirinde saygadan söz etmektedir. Sayga Orta Asya'da yaşayan bir antilop cinsidir (Süleymanov, 2016, s. 55). Yine "Hayyam'ın Yeri Lokantasında" isimli şiirinde Orta Asya'ya özgü bir yemek olan "lagman"dan söz eder.

Eserlerini büyük Rus şairlerini örnek alarak icra etmiş, bu vasıta ile kültürleri harmanlamış ve kaynaştırmıştır. Şiirleri vasıtasıyla halkların birbirini anlayışı, uyumları sağlanmıştır. Şiirleriyle benliğini başka bir millete hiç aracıya ihtiyaç duymadan en açık şekilde anlatabilme imkânı bulmuştur. Bu ayrıcalığı sonuna kadar değerlendirmiştir.

Rusça yazması hususunda kendisini şu sözlerle anlatmıştır:

Ben Kazak şairiyim. Fakat Rusça yazarım. Çift dilli bir ortamda yaşıyor ve dünya edebiyatıyla aşinalığımızı Rusça üzerinden sağlıyoruz. Kazak şiiri nerdeyse yüzde doksan oranında sözlü edebiyat, hatta folklor edebiyatıdır. Yazmalara gelince, bunlarla uğraşmanın birtakım güçlükleri vardır. Şiirin hem kulakla işitilen hem de gözle görülen bir şey olması gerekir. Nitekim gözlerimizle de düşünürüz. Çağdaşlık geleneği reddetmeyi değil, sürdürmeyi gerektirir. (Şimşir, 2020, s.73).

Sovyet şairi Boris Slutski, Olcas Süleymanov hakkında “*Rus Asya’sının daha önce bizim şiirimizde hiç bu kadar sahici bir şekilde konuşmadığı kanaatindeyim,*” (Portnov, 2017, s. 51) diyerek hakkını teslim etmiştir.

Olcas Süleymanov’un şiirinin doğası karmaşık ve tezatlıdır. Şiirinin kökleri Kazak halkının sözlü edebiyatına, bir savaşçı ve bir şair olan Mahambet Utemisov’un şiirlerine uzanır (Kulçitski, 2017, s. 125).

Sözlü edebiyatın dilden dile dolaşarak günümüze gelmiş örneklerini andıran şiirleri, halk destanlarından birer alıntı gibidir. Bazı şiirleri geçmişi fısıldarken, bazıları ise geleceğe doğru emin adımlarla ilerlemektedir. Kazak halkının acılarını paylaştığı kadar, başka halkların acılarını ve üzüntülerini de içinde hissetmiştir. Çünkü onun için Doğu ve Batı gibi ayrımlar söz konusu değildir. Olcas Süleymanov için her bir insan aynı dünyanın çocuğudur. Acılar, sevinçler, kaygılar evrenseldir. Kıtalar arasında aşılamayacak yollar yoktur. Bu düşünceye en güzel örnek, çalışmada Rusça aslından Türkçeye çevrilen “İnsanoğluna Eğil Yeryüzü!” isimli şiirinde geçen bu bölüm olacaktır:

Ne Doğu var,
Ne de Batı.
Ne de gökyüzünün sonu var.
Ne Doğu var,
Ne de Batı,
Bir babanın iki oğlu var.
Ne Doğu var,
Ne de Batı.
Gün doğumu ve batımı,
Ve bir büyük kelime var:
DÜNYA!

Olcas Süleymanov hayatını birlik ve beraberliğe adanmıştır. Uzakları yakın etme düşüncesi, barış ve hoşgörü teması şiirlerine sıklıkla konu olmuştur. Milletler arasındaki ortaklıkların ve benzerliklerin peşindedir. Evrensel değerlerin izcisidir. Bu düşünceleri doğrultusunda icra ettiği şiirler, aslında onun sanatının karakteristiğidir. Araştırmalarının etkisiyle büyük bir entelektüel birikime sahiptir. Tarih onun hayatının bir parçası olmaktan da ötedir. Gerçekleri haykırmaktan geri durmamış ve fikirleriyle millî ruhu uyandırmıştır. Başı derde girse de davasından geri durmamış, aksine davasını daha fazla sahiplenme cesareti göstermiştir.

Şiirlerinde geçmişten geleceğe bir yolculuk vardır. Şiirleri bambaşka kültürleri ve kahramanları bünyesinde barındırır. Kazakistan topraklarından Paris sokaklarına değin uzanır gider satırlar. Şiirlerinde tarihin her döneminden hadiselerle karşılaşılır. Bu hadiseleri birbirleriyle bağlantılı olarak işlemiştir.

Kadim dönemden günümüze, Orta Çağ folklorundan günümüz sanatlarına kadar her alanda şiirleri mevcuttur. Geniş bir bilgi birikimine sahip olduğu şiirlerinden de anlaşılmaktadır.

Şiirlerinde sürekli değişen bir ritim vardır. Şiirleri belli bir kurala ve düzene bağlı değildir. Bazı şiirleri görsel olarak dağınıktır. Kimi şiirlerinde doğaçlama olarak yazıldığı izlenimi de vardır.

Şiirlerinde eski ve yeni, merhamet ve nefret, savaş ve barış, yalan ve dürüstlük koyun koyunadır. Tezat ve mecazlı bir üslup eserlerine büyük ölçüde hâkimdir. Kuvvetli bir gözlemci yönü vardır ve dolayısıyla betimlemeleri oldukça kuvvetlidir. İfade ettiği bir memleketi, bir kadını, dümdüz bir ovayı bile okura adeta çizilmiş bir resim gibi gösterir.

Olcas Süleymanov'un hayatı ve sanatı geniş okur kitlelerinin ilgisini her zaman çekmiş ve hem Kazakistan'da hem de yakın ve uzak ülkelerde, Almanya, Türkiye, Fransa, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan, Macaristan, ABD ve diğer ülkelerde çok sayıda yayına konu olmuştur (Maşakova, 2017, s. 407-408).

Türk lehçeleri içinde çeşitli şiirleri Azerbaycan, Başkurt, Kırgız, Kumuk, Özbek, Tatar, Tuva, Türkiye, Uygur Türkçesine aktarılmıştır.

Oleg Belov'un bu ifadeleri şairin ne kadar sevildiğinin bir göstergesidir: *“Olcas Süleymanov'un şiirleri bugün hem okul kütüphanelerinde hem dünya edebiyatı antolojilerinde, hatta Paris metrosunda bile karşımıza çıkar. Fakat Olcas Süleymanov şöhretini yalnızca sözcükler arasında kaftıye düşürmek sayesinde kazanmış değil. Olcas Süleymanov bizim için sözcüklerin sırrını açığa çıkarmıştır”* (Belov, 2017, s. 490).

Nevada-Semey Anti-Nükleer Hareketi

Olcas Süleymanov, Sovyetler Birliğinde ve Türk halkları arasında Az i Ya adlı eseriyle tanınmış ve artık sadece bir yazar değil siyasi figür olarak da dikkat çekmeye başlamıştır. Sovyetler Birliğinin Kazakistan toprakları üzerinde uyguladığı baskıcı siyasetini eleştirmeye başlamıştır. Kazakistan topraklarını adeta deneme tahtası olarak kullandığı nükleer silah denemelerini sonlandırmak istemiştir. Bu yönde artık sadece Türk halklarının değil bütün dünyanın dikkatini çekmek zorunda olduğunu fark etmiştir. 1951 ve 1992 yılları arasında Amerika'nın Nevada çöllerinde yapılan nükleer denemeleri Kazakistan'da Semey şehrinde yapılan nükleer denemelerle birleştirerek Nevada-Semey Anti Nükleer Hareketini başlatmıştır. Böylece Olcas Süleymanov bütün dünyanın dikkatini çekmeyi başarmıştır.

Kazakistan, bağımsızlığını henüz kazanmadan önceki yıllarda, Sovyetler Birliğinin önemli stratejik merkezlerinden biri olmuştur (Diyarbakırlıoğlu, 2014, s. 24).

Sovyetler Birliği zamanında Kazakistan'ın büyük coğrafi alana sahip olmasına rağmen nüfus olarak az olması ve Kazakistan topraklarının zengin

uranyum yataklarına sahip olması gibi gerekçelerle nükleer silahların geliştirilmesi ve denenmesi için uygun bir yer olduğuna karar verilmiştir. Buradan hareketle ilk nükleer deneme olarak atom bombası ve daha sonra hidrojen bombası test edilmiştir. Bu denemeler sırasıyla 1949 ve 1953 yıllarında yapılmıştır (Çağlayandereli, 2014, s. 295).

Olcas Süleymanoğlu, komünist Parti üyesi olduğu sıralarda partinin halk temsilcisi seçilmiştir. Bu görevi sırasında Semey bölgesinde yapılan nükleer denemelerin halkın sağlığını ciddi olarak tehdit ettiğini görmüştür. Bizzat şahit olduğu durumu partinin üst kurullarına ulaştıran Olcas Süleymanov beklediği ilgiyi ve karşılığı bulamamıştır. Oysa denemelerin yapıldığı Semey bölgesinde radyasyon ölçümü yapan dozimetrelerde çok yüksek oranda radyasyon tespit edilmekteydi (Çağlayandereli, 2014, s. 296). Olcas Süleymanov 1989 yılında 29 Şubat tarihinde Kazakistan Yazarlar Birliği tarafından Kazak kültüründen bahsedeceği ve kendi şiirlerinden birkaçını okuyacağı bir televizyon programına davet edilir. Ancak Olcas Süleymanov elindeki metinleri bir kenara koyarak Kazakistan topraklarında yapılan nükleer denemeler ve sonuçlarından bahsetmeye başlar. Bunun neticesinde nükleer denemelerin durdurulması ve sahanın kapatılması için halk organize olarak komiteler kurmuş ve imza toplamıştır (Kılınç, 2019, s. 96-97).

Halk tarafından büyük destek alan bu komite Semey'deki nükleer deneme bölgesinin kapatılması mevzusunu bildiri haline getirmiş bu bildiriye bir gün içinde bir milyon kadar insan imzalamıştır. Olcas Süleymanov'un başlattığı ve halkın büyük desteğini aldığı anti nükleer hareket neticesinde 1 Ağustos 1989'da hem Nevada hem de Semey'deki nükleer deneme üstleri Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği tarafından kapatılma kararı alınmıştır (Çağlayandereli, 2014, s. 296-297).

Şair ve yazarlığının yanı sıra içinde bulunduğu siyasi hareketler neticesinde 1991 yılında Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Olcas Süleymanov, Kazakistan'ı yönetmek için parti olarak Kazakistan Halk Kongresini kurmuştur. Nursultan Nazarbayev'e karşı seçimlere giren Olcas Süleymanov siyasette de büyük başarı göstererek partisinden 20'den fazla milletvekilinin meclise girmesini sağlamıştır.

Olcas Süleymanov'un Diplomasisi

1995 yılında Olcas Süleymanov devlet başkanı tarafından Kazakistan Cumhuriyeti ilk Olağanüstü ve Tam Yetkili Büyükelçisi olarak İtalya Cumhuriyetine gönderilmiştir. 1996 yılında aynı anda hem Yunanistan Cumhuriyeti hem de Malta Cumhuriyetinde Kazakistan Olağanüstü ve Tam Yetkili Büyükelçisi olmuştur. Roma'da çalıştığı altı yıl içinde Kazakistan ile bu ülkeler arasında sıcak, dostane ilişkiler oluşturmuştur. Bu ilişkiler hızla gelişmiş ve Kazakistan'ın Avrupa Birliği ile yakınlaşmasına büyük yardımda bulunmuştur. Olcas Süleymanov'un çalışmaları, Kazakistan dış politikası Avrupa

vektörünün oluşumuna önemli katkı sağlamıştır. İtalya'nın Kazakistan için önemini; AB'nin Kazakistan'a ve tüm Asya bölgesine ilgisini artırmıştır (İdrisov, 2016, 17 Mayıs).

İtalya'da elçi olmasının nedeni, Etrüsklere olan ilgisidir. Etrüskler İtalya'nın kadim halkıdır. Olcas Süleymanov onların genetik olarak Türklerle akraba olabileceğini düşünmektedir. Diplomaside de ilmi araştırmalarının bu tarafını unutmamış ve yeni eserleri için bilgi toplamayı sürdürmüştür (Anar, 2016, s. 52).

2001 yılında Olcas Süleymanov, Paris'teki Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütüne (UNESCO) Kazakistan Cumhuriyeti daimî temsilcisi olarak atanmıştır. Kazakistan'ın dünyanın en saygın uluslararası kuruluşlarından biri olan UNESCO ile yaptığı bu sıkı iş birliği, yıllar içinde yeni bir düzeye ulaşmıştır. Olcas Süleymanov ve ortaklarının sürekli çabaları sayesinde Hoca Ahmet Yesevi Türbesi, Tamgalı Kaya, İpek Yolu ve Sariarka; Kuzey Kazakistan'daki Bozkır ve Göller UNESCO Dünya Mirası Listesine dâhil olmuştur. İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'ne Kazakistan ve Kırgızistan yurtlarında icra edilen dombra ezgi sanatı dâhil olmuştur (İdrisov, 2016, 17 Mayıs).

Olcas Süleymanov'un ortaya attığı "Halkların İlk Büyük Göçü" konulu bir dizi uluslararası konferans girişimi, gezegende çağdaş halk göçünün tarihi sebep ve şartlarını incelemeyi hedefleyerek, UNESCO'dan ve kurumun resmi himayesinden etraflıca destek almıştır. Bu faaliyetler; medeniyetler, kültürler ve dinler arasındaki diyalogları pekiştirmiş, halklar arasında hoşgörü ve duygu birliğinin kuvvetlendirilmesine yardımcı olmuştur. Şüphesiz tüm bunlar, Olcas Süleymanov'un eşi benzeri olmayan diplomatik yeteneğini, onun kusursuz otoritesini ve ileri görüşlülüğünü, dünya düzeni ve insan hakkındaki derin öngörülerini ve anlayışını göstermektedir (İdrisov, 2016, 17 Mayıs).

2016 yılında Olcas Süleymanov'a, Türk kültürüne sağladığı katkılar dolayısıyla Erzurum Atatürk Üniversitesi Senatosu tarafından Türkoloji alanında Fahri Doktora Diploması verilmiştir. Bu tören ülkemizde de büyük yankı uyandırmış, çeşitli yayın organlarına konu olmuştur.

Sonuç

Çocukluğu savaş yıllarında geçen ve "Yenilenme Dönemi" içerisinde edebiyat hayatına giren Olcas Süleymanov, "İnsanoğluna Eğil Yeryüzü!" isimli şiiriyle 60'lı yıllara damga vurmuştur. Bu şiir ile insanlık Doğu ve Batı gibi ayrımları silmiş, "Dünya insanı" olduğunu anlamıştır. Baskının büyük artış gösterdiği 70'li yıllarda Az i Ya adlı eseriyle resmi ideolojinin kuskacına takılmıştır. Tehdit ve sindirme politikalarına rağmen eserini onuruyla savunmuştur.

Eserlerini Rusça yazmıştır. Rusçaya son derece hâkimdir ve bu durumu sonuna kadar değerlendirmiştir. Kazak kültürü, Kazak kimliği, bozkır hayatı şiirlerinin baş konusu olmuştur.

Tarihe tutkun olduğunu her zaman dile getirmiştir. Altın Elbiseli Adam Yazıtı olarak bilinen gümüş kabın üzerindeki 26 harflik yazıya dair ilk okuma denemesi Olcas Süleymanov'a aittir.

Nevada-Semey bölgesindeki nükleer faaliyetleri durdurmak için canla başla mücadele etmiş ve binlerce insanın desteğini almıştır. Bu azmi ve çalışmaları diploması yeteneğinin keşfedilmesine zemin hazırlamıştır.

Ülkesini İtalya'da, Roma'da ve Malta'da temsil etmiş, dostane ilişkilerin kapılarını aralamıştır. "Dünya insanı" olduğunu her alanda göstermiştir. Kazandığı sayısız ödül ona duyulan saygı ve sevgiyi bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Jeolog, şair, senarist, araştırmacı, dilbilimci, politikacı, diplomat... Tüm bu vasıfların tek bir bünyede toplandığı isimdir Olcas Süleymanov. Tüm bu özellikleri, unutturulan değerleri yeniden hatırlatma amacına hizmet etmiştir.

Olcas Süleymanov, 2001'den bu yana UNESCO Kazakistan daimî temsilcisidir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Katkı Payı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı yaptıklarını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür: Yazarlar tarafından destek ve teşekkür beyan edilmemiştir.

Etik ve Bilimsel İlkeler Sorumluluk Beyanı

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

KAYNAKÇA

- Alkan, H. (2011). *Orta Asya Türk cumhuriyetlerinde siyasal hayat ve kurumlar*: C. 54. International Strategic Research Organization.
- Anar. (2016, Mart). Olcas yine Olcasdı. (Ü. Taşlıova, Çev.). *Kardeş Kalemler*, 49-52.
- Badikov, V. (2017). Diyalog özlemi. (A. Ağaoğlu, Çev.). *Olcas fenomeni* içinde (s. 149-183). Teas.

- Belov, O. (2017). Ağzımı kapatırlar şiir yazarım. (A. Ağaoğlu, Çev.). *Olcas fenomeni* içinde (s. 489-490). Teas.
- Çağlayandereli, M. (2014). *Sivil toplum küresel çevre sorunlarının çözümü için bir araç öneriyor! Örnek olay: Nevada-Semipalatinsk Anti-Nükleer Hareketi*, BBK 60.5 H 35 Glavnıy Redaktor.
- Diyarbakırlıoğlu, K. (2014). *Bölgesel dinamikler ekseninde Kazakistan dış politikası: 1991-2001* (Tez No.363783) [Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ercilasun, A. B. (2017). Bilinmeyen metinlerin çözülmesi konusunda teorik bir yaklaşım ve Altın Elbiseli Adam Yazıtı için yeni bir okuma denemesi. *Dil Araştırmaları*, 7-14.
- Güngör, A. (2021, 24 Nisan). *İlk Dönem Kazak Sineması*. <http://gungorname.com/2021/04/24/ilk-donem-kazak-sinemas/>.
- İdrisov, E. (2016, 17 Mayıs). *Diplomat i Ya*. <https://www.kazpravda.kz/articles/view/diplomat-i-ya1>.
- Kanapyanov, B. (2017). Uzaklarda işitilmek. (A. Ağaoğlu, Çev.). *Olcas fenomeni* içinde (s. 215-224). Teas.
- Kardeş Kalemler. (2016). *Olcas Süleymanov özel sayısı*, 111. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karpuz, C. (2020, Mart). Kitap tanıtımı/ Book launch/ рецензия. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7(1).
- Keñşilikulı, A. (2021, 30 Mart). *Az i Ya aqiqatı*. <https://egemen.kz/article/270094-aziya-aqiqaty;04.04.2021,19.00>.
- Kılınc, S. (2019). *Orta Asya'da çevre sorunları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Kosenko, P. (2017). Benim annem Asya. (A. Ağaoğlu, Çev.). *Olcas fenomeni* içinde (s. 59-63). Teas.
- Kulçitski, V. (2017). Yurda bağlılık üzerine. (A. Ağaoğlu, Çev.). *Olcas fenomeni* içinde (s. 125-128). Teas.
- Kurmanbayev, E. (2017). Tanrı olmak kolay mı? (A. Ağaoğlu, Çev.). *Olcas fenomeni* içinde (s. 425-432). Teas.
- Kuttıkadam, S. (2017). Olcas fenomeni ya da ruh kasırgası. (A. Ağaoğlu, Çev.). *Olcas fenomeni* içinde (s. 441-450). Teas.
- Maşakova, A. K. (2017). Olcas Süleymanov sanatının yurt dışındaki yankıları. (A. Ağaoğlu, Çev.). *Olcas fenomeni* içinde (s. 407-414). Teas.
- Musayev, A. M. (2017). *Argımak Kazakskoy Poezii*. Concorde.
- Nazarbayev, N. (2016, Mart). Benim dostum Olcas ile ilgili söz. *Kardeş Kalemler*, 35-36.
- Nazarbayev, N. (2017). Arkadaşım Olcas'ın destanı. (A. Ağaoğlu, Çev.). *Olcas fenomeni* içinde (s. 11-15). Teas.
- Oraltay, H. (1971, Şubat). Altın elbiseli adam. *Türk Kültürü Dergisi*, 100, s. 303-305.
- Portnov, V. (2017). İçtenliğin sıcaklığı. (Azad Ağaoğlu, Çev.). *Olcas fenomeni* içinde (s. 51-58). Teas.

- Robel, L. (2017). Kil Kitap'ın Fransızca baskısına ön söz. (Azad Ağaoğlu, Çev.). *Olcas fenomeni* içinde (s. 243-245). Teas.
- Süleymanov, O. (2016, Mart). Shakespeare gibi şairi olmayan ülkede Newton da olmaz (Röp. Savutbek Abdrahmanov). *Kardeş Kalemler*, 37-44.
- Süleymanov, O. (2016). *Tarih öncesi Türkler*. (Azad Ağaoğlu, Çev.). Teas.
- Süleymanov, O. (2016). *Ve gülümsedi tanrı her sözcükte*. (Uğur Büke, Çev.). Teas.
- Şaşkova, L. (2017). Olcas simgesi altında. (A. Ağaoğlu, Çev.). *Olcas fenomeni* içinde (s. 451-465). Teas.
- Şimşir, S. (2020). *Kazak bozkırındaki meşale Olcas Süleymanov*. Post Yayın Dağıtım.
- Türkmen, F. ve Veliyev, K. (1992). *Eser Hakkında, Az i Ya*. (Natik Seferoğlu, Çev.). Özyılmaz.
- Yasin, Y. (2018). Türk kültürünün Rus kültürü üzerindeki etkileri. *Journal of Old Turkic Studies*, 2(1), 94-109.
- Yazgan, T. (1992). *Sunuş, Az i Ya*. (Natik Seferoğlu, Çev.). Özyılmaz.
- Yıldırım, S. (2018). Bağımsızlık sonrası dönemde Kazak kültürünün korunmasına yönelik yapılan çalışmalar. *Türk Cumhuriyetlerinde bağımsızlık ve devlet inşaa süreci* içinde (s. 293-308). Ahmet Yesevi Üniversitesi.